

УДК 336.71

ФУРМАН Василь Миколайович,
доктор економічних наук, завідувач
кафедри банківської справи, Київський
інститут банківської справи,
ДВНЗ «Університет банківської справи», м. Київ

ЩОДО СТАБІЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА ВАЛЮТНОГО КУРСУ

Проаналізований досвід провідних країн світу щодо стабілізації банківської системи та валютного курсу. Запропоновані напрямки зменшення відсоткових ставок на кредитному та депозитному ринках, монетизація економіки для стабілізації роботи банків та активізації інвестиційних процесів.

Ключові слова: банки; валютний курс; монетизація економіки; інвестиції.

Постановка проблеми. Банківська система є головною складовою економіки нашої держави, віддзеркалюючи загальний її стан. І банкопад, який сьогодні відбувається на фінансовому ринку в Україні, однозначно є наслідком затяжної економічної кризи в державі. Криза також ускладнилася 3-разовим девальвуванням гривні протягом 2014 – 2015 років і ніхто з експертів чи урядовців не знає, що робити далі. На парламентських слуханнях щодо стабілізації банківської системи, гривні (їх спочатку року було більше трьох) досить часто висловлюються протилежні думки депутатів, урядовців та експертів, що говорить лише про одне – ми не маємо на сьогодні чіткої стратегії дій.

Постійні розмови та обіцянки реформ чиновниками на сьогодні вже не сприймаються суспільством і реакція людей може бути досить непередбачувана, оскільки економіка і стан банківської системи у нас є найгіршою на теренах СНД.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Питанням напрямків стабілізації банківської системи в Україні у зв'язку затяжною економічною кризою останнім часом займаються як науковці так і практики. Це питання дуже хвилює також урядовців і акціонерів банків по зрозумілих причинах. Серед них, зокрема можна виділити Оніщенко В. [1], Кулика О. [2], Стельмаха В., Гонтарева В., Матвієнка В., Савлука С., Бродського М. та багатьох інших. При цьому в дослідженнях авторів немає єдиного підходу, а в багатьох питаннях, наприклад, підходи регулятора протирічать думкам депутатів чи практикам банківської справи.

Так, Голова Національного банку України Гонтарева В. під час останнього свого виступу у Верховній Раді чітко говорить, що витoki сьогоднішньої повномасштабної фінансової кризи – це історія нагромадження величезних макроекономічних дисбалансів в економіці протягом останніх 10 років. Тобто не відповідності між обсягом виробництва та споживання в масштабах держави, які покривалися нарощуванням боргів. Тому у спадок ми отримали ці величезні макроекономічні дисбаланси та банківську систему, яка майже не функціонувала останні 6 років і також практично не робочу інституцію всіх гілок влади. Звідси і депресія економічної активності і погіршення стану державних фінансів і як результат напруга на грошово-кредитному ринку, зниження довіри до банківської системи та національної валюти. В цифрах це виглядає так: значне падіння ВВП – 7,5 відсотків в минулому році, стрімка девальвація гривні, майже 100 відсотків, з економічної точки зору це 50 відсотків, але з нашої точки зору як це ринком прийнято це майже 100 відсотків [3].

На 100% погоджуюсь з висновками регулятора. Але чомусь регулятор під час свого виступу не говорить про те, що банківська криза та шляхи виходу з неї, валютний курс в першу чергу залежить від політики НБУ.

А от экс-Голова Держкомпідприємництва Бродський М. відкрито говорить про те, що НБУ – це головний макроекономічний регулятор, і тому багато причин падіння економіки та банків треба шукати передусім у його політиці [4]. І при цьому відкрито критикує бездіяльність НБУ.

Ми розуміємо, що кермо української банківської системи дісталось Гонтаревій і її команді у непростий час. Вони "розгрібають" завали, які створили політично заангажовані й залежні попередні керівники. Але дуже важливо, щоб у діючих керманців було розуміння як вивести банківську систему із економічної кризи.

Мета та завдання статті. На нашу думку, аналіз досвіду інших країн виходу із економічної, фінансової криз для нашої держави має показати шляхи вирішення нагальних проблем. Велика депресія в США є класичним прикладом фінансової кризи ринкової економіки. Вивчення методів виходу з неї, які були застосовані різними країнами, можуть виявитися дуже корисними для України.

Виклад основного матеріалу дослідження. США в кінці 20, початку 30-х років минулого століття за Президентства спочатку Гувера, потім Рузвельта приймали цілий комплекс заходів щодо стабілізації економіки та банківської системи. Ми будемо розглядати, враховуючи тему нашого дослідження лише банківський напрямок.

Так ось, Керівництво Г. Гувера намагалося ослабити дію кризи шляхом надання фінансової допомоги банкірам і промисловцям, щоб врятувати їх від банкрутства. Була створена "Реконструктивна фінансова корпорація", яка кредитуючи компанії, витратила мільярди доларів, рятуючи від неминучого банкрутства неплатоспроможні банки, підприємства, залізниці і фермерські господарства. Стрибок державних витрат при Гувері був найбільшим за усю американську історію в мирний час [5].

9 березня 1931 р. був ухвалений надзвичайний закон про банки, головним положення якого було надання Федерально-резервною системою США (аналог Центрального банку) позик приватним банкам. Одночасно були зроблені заходи по відвертанню масового вилучення вкладів з банків. Встановлена заборона на експорт золота. Проведені банківські канікули, тобто майже усі банки були закриті для проведення фінансової перевірки (не плутайте ці канікули з банківськими канікулами Рузвельта). Після неї до кінця березня 80 % банків було відкрито, а 20% ліквідовано. Але це допомогло мало. У останній рік свого президентства Гувер відчайдушно намагався реалізувати інші плани по оздоровленню банківської системи. Проте не вийшло, оскільки для ухвалення рішення в Конгресі було необхідно заручитися підтримкою демократичної більшості, якої не було.

Рузвельт прийшов у Білий дім, коли нижча точка кризи залишилася позаду. Незважаючи на те, що спочатку він не знав конкретних рецептів щодо порятунку фінансової системи країни, Рузвельт діяв рішуче. Так в якості першого кроку до подолання Великої депресії він сказав: "Давайте перестанемо брехати один одному". Як тільки Рузвельт зайняв свій пост, були терміново зроблені надзвичайні заходи по виведенню банківської системи з кризи. 6 березня 1933 року, всього через два дні після інавгураційної промови Рузвельта, були оголошені тижневі "банківські канікули". Указом президента були закриті усі банки США і узяті під контроль поліцією з тим, щоб провести перевірку їх діяльності і виключити щонайменші натяки на махінації. Далі з метою "очищення" банківської системи була проведена тотальна ревізія усіх банків. Банки, що розорилися, потрапили під зовнішнє управління. Стійкі банки отримали право на подальшу роботу.

Був різко посилений контроль Федерального Резерву над грошовим обігом, збільшений контроль за видачею кредитів, за створенням кредитних грошей. З метою припинення залучення засобів по підвищених ставках, характерних для проведення високоризикованих операцій, була введена заборона на виплату відсотків по поточних рахунках, відсотки по депозитних рахунках стали регулюватися Федеральним Резервом. Одночасно був посилений контроль над біржею і ринком цінних паперів.

Усі ці заходи привели до посилення контролю Федеральною Резервною Системою (аналог ЦБ) над приватними банками і грошовим обігом. Тільки після цього Федеральний Резерв почав "розв'язувати гаманець" і підживлювати голодуючий американський народ новими грошима [5].

Таким чином, однією із важливих складових нової економічної політики Уряду Рузвельта у банківській сфері було обмеження максимальних депозитних ставок в розмірі

3%, а кредитних – в розмірі 6%. Крім того, для стимулювання зростання економіка насичувалася грошима, в тому числі й емісійними, які спрямовувалися урядом на будівництво доріг, тобто в ті сфери, де продукувалися додана вартість і зайнятість, що стало локомотивом зростання ВВП. Уже через рік країна вийшла з кризи, а через десять років Сполучені Штати Америки мали найпотужнішу економіку в світі. Регулювання діяло аж до 1996 р. Майже те саме зробила через кілька місяців того ж 1933-го Німеччина, де ситуація була ще гіршою, а курс дойчмарки становив 4 млрд за один долар. Обмеживши депозитні та кредитні ставки, жорстко регламентувавши діяльність банків і запустивши гігантський проект будівництва автобанів, уже через рік країна вийшла з рецесії, а через п'ять років мала найпотужнішу економіку в Європі та величезний ВПК.

У відповідь на Велику депресію в економічній науці сформувалася нова макроекономічна теорія Джона Кейнса, яка визначала державне регулювання економіки необхідним і впровадила ряд макроекономічних показників, у тому числі й відсоткову ставку, визначивши її ключовим параметром економічної регуляції. Регуляція вартості позик здійснюється центральним банком країни через його облікову ставку. Другим макроекономічним параметром регуляції, який є у розпорядженні центрального банку, є монетизація економіки, або кількість грошей в обігу. Завдання центробанку – максимально наситити економіку грошима, не допустивши зростання інфляції за встановлені межі. Це і називається таргетуванням інфляції. Оскільки відсоткова ставка та можливість її регуляції державою залежать від ставки за депозитами, то з того часу обмеження депозитних ставок використовувалося в той чи інший спосіб центральними банками майже всіх країн світу, а деякі користуються цим на постійній основі (Іспанія – 2%, Франція – 1%). Влада Китаю при переході до ринкової економіки практично відразу, за американським досвідом, встановила жорстке обмеження на депозитні (3%) і кредитні ставки (6%), що стало запорукою стабільності фінансової системи та стрімкого економічного зростання вже протягом майже 20 років [6].

Сьогодні всі в Україні розуміють, що вітчизняний фінансовий сектор є фрагментарним, дискретним та нестабільним. Банківська система у нас поступово відійшла від своєї основної цілі – забезпечення перерозподілу коштів між секторами економіки, зосередившись на отриманні спекулятивних прибутків.

Але, за своєю економічною суттю саме банки мають відігравати визначальну роль у забезпеченні стимулювання економіки та наповнення її грошовими ресурсами.

Національний банк як найбільший інститут фінансового сектору має відійти від ролі фактично повного невтручання в економічні справи з імітаційною моделлю поведінки (дотримання необхідних встановлених параметрів на макрорівні (грошова маса та грошова база, процентна ставка) при опосередкованому намаганні усунути дисбаланси розвитку фінансового ринку) і почати позиціонувати себе як інститут, який має повний набір інструментарію для стимулювання розвитку економіки. Інші інститути фінансового ринку, в свою чергу, мають бути переорієнтовані з виконання спекулятивної функції на стимулюючу, у тому числі і за допомогою адміністративних методів.

Тобто, фінансова система держави в цілому і фінансовий сектор як її складова частина, повинні працювати в спеціальному режимі, який спрямований на стимулювання зростання економіки, термінового наповнення її грошима.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Враховуючи світовий досвід, для виходу із кризи і реалізації реформ в економіці України необхідно:

1. Розробити та прийняти закони, які обмежать величину кредитних та депозитних ставок на українському банківському ринку. Відсоткова ставка по депозитах, на нашу думку має бути не більше 7%, по кредитах – не більше 14% річних у гривнях. Доларові ставки повинні сягати не більше 50% від величини гривневих. Такі рішення однозначно призведуть до активізації підприємницької діяльності в державі, створенню нових підприємств, збільшенню зарплат працівникам та зменшенню інфляції. Наявність

дешевих коштів для підприємств дасть можливість перезапустити економіку та зробити державі економічний ривок із третіх країн в перші. При наявності дешевих гривневих кредитів підприємства та фізособи відмовляться від кредитів у валюті, і започаткується процес, зворотний доларизації.

2. Національному банку України потрібно терміново наситити економіку України грошима та зменшити облікову ставку. НБУ має лише кредитувати проекти, які створюють додану вартість (будівництво об'єктів інфраструктури, пріоритетні державні проекти). Інфраструктурні проекти послужать каталізатором зростання економіки.

3. Діючі кредити (як валютні, так і гривневі) слід реструктурувати з урахуванням нових процентних ставок, що дасть можливість позичальникам не збанкрутіти, а й далі обслуговувати кредити, і в такий спосіб зберегти банківську систему.

Такі важливі кроки поряд з іншими дадуть можливість стабілізувати фінансову систему, забезпечити зростання виробництва та споживання, приріст ВВП, зменшення інфляції, стабілізацію курсу гривні. При правильній макроекономічній політиці та заходах з боку держави зі стимулювання економіки Україна навіть без масштабних іноземних інвестицій може за рік вийти з кризи, а за два-три роки стати однією з найбільш бурхливо зростаючих економік світу.

Список використаних джерел

1. Оніщенко В.В. Сучасний стан і перспективи розвитку державних банків України (на прикладі ВАТ «Ощадбанк». Вісник Української академії банківської справи. – 2010. – №3. – С.21
2. Кулик О. Банківська система на шляху реформи. Урядовий кур'єр. – 2009. – №87. – С.8
3. Стенограма виступу Валерії Гонтаревої у парламенті від 16.01.2015р. [//www.epravda.com.ua/publications/2015/01/16/522059/](http://www.epravda.com.ua/publications/2015/01/16/522059/)
4. Бродський М., Дубров О. Ключове питання економічних реформ. газета «Дзеркало тижня. Україна» №7, 27 лютого 2015
5. Дубинянський М. 2008. Как мистер Гувер спасал Америку, или бесполезные выводы для украинских властей. "Украинская правда". <http://www.inosmi.ru/translation/245948.html>
6. Смирнов А. Рузвельт и его реформа: уроки для России. Золотой Лев. http://www.zlev.ru/111_54.htm.
7. Бродський М., Дубров О. Ключове питання економічних реформ. газета «Дзеркало тижня. Україна» №7, 27 лютого 2015.

References

1. Onishhenko, V.V. (2010). Current state and prospects of development of state-owned banks Ukraine (on the example of OJSC "Savings Bank". *Visnyk Ukrain's'koi akademii' bankiv's'koi spravy*, 3, 21-26.
2. Kulyk, O. (2009). The banking system in the reform. *Governmental Courier*, 87, 8-7.
3. Transcript of speech in parliament Valerie Gontareva (2015). Retrieved from <http://www.epravda.com.ua/publications/2015/01/16/522059/>.
4. Brods'kyj, M. & Dubrov, O. (2015, February 27). The key question of economic reforms. *Gazeta «Dzerkalo tyzhnja. Ukrai'na»*, pp. 7.
5. Dubinjanskij, M. (2008). Mr. Hoover has saved America, or useless conclusions for the Ukrainian authorities. "Ukrainian Truth". Retrieved from <http://www.inosmi.ru/translation/245948.html>.
6. Smirnov, A. (2010). Roosevelt and his Reform: Lessons for Russia. Golden Lion. Retrieved from http://www.zlev.ru/111_54.htm.
7. Brods'kyj, M. & Dubrov, O. (2015, February 27). The key question of economic reforms. *Gazeta «Dzerkalo tyzhnja. Ukrai'na»*, pp. 7.

FURMAN Vasil Mykolayovych,

Doctor of Sciences (Economy), Head of Banking Department,

Kyiv Institute of Banking, "University of Banking", Kyiv

AS FOR STABILIZATION OF THE BANKING SYSTEM AND THE EXCHANGE RATE

Abstract. Introduction. *At the hearings to stabilize the banking system and hryvnia (in 2015 there were more than three of them) often expressed opposing views of the deputies, officials and experts, who said only one thing - we do not have at present a clear strategy of action. Constant talk and promises of reform today are not accepted by society and the reaction of people can be quite unpredictable, as the economy and the state of the banking system now is the worst in the CIS. Purpose.* *Analysis of the experience of the other countries out of the economic and financial crisis should show*

ways of solving pressing problems for our state. The Great Depression in the United States is a classic example of the financial crisis of the market economy. Study the methods to go through the crisis that were applied by different countries may be very useful for Ukraine. **Methods.** Generalization, ordering, causal method, expert method. **Results.** The experience of leading countries for the banking system and the exchange rate stabilization was analyzed. Types of interest rates decrease on the loan and deposit markets, monetization for banks and investment processes stabilization were also offered here. **Originality.** The important steps that will make it possible to stabilize the financial system and ensure the growth of production and consumption, GDP growth, reducing inflation, stabilizing the exchange rate are offered. With proper macroeconomic policies and measures from the government to stimulate the economy Ukraine even without massive foreign investment our country can be in a year out of the crisis, and in two or three years can become one of the most rapidly growing economies in the world. **Conclusion.** Considering the global experience to overcome the crisis and economic reforms Ukraine must: 1. Develop and adopt laws that will limit the size of loan and deposit rates in the Ukrainian banking market. 2. National Bank of Ukraine should urgently saturate the economy of Ukraine with money and reduce interest rates. NBU should only lend the projects that create value added tax (infrastructure construction, priority national projects). Infrastructure projects will serve as a catalyst for economic growth. 3. Existing loans (both in currency and in hryvnia) should be restructured with the new interest rates, which will allow borrowers not to go bankrupt and to continue to service the loans, and thus save the banking system.

Key words: banks; exchange rate; monetization; investments.

Одержано редакцією: 11.01.2016
Прийнято до публікації: 17.01.2016

УДК 336.64

ЧАПЛІНА Анастасія Сергіївна,
аспірант, Державної навчально-наукова установа
«Академія фінансового управління», м. Київ

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В статті розглянуто теоретичні засади фінансового забезпечення системи вищої освіти, наведено структуру джерел фінансування вищої освіти. Проведено аналіз фінансування вищих навчальних закладів та визначені основні напрямки удосконалення їх фінансового забезпечення.

Ключові слова: система вищої освіти; фінансове забезпечення; джерела фінансування; фінансові ресурси; науково-виробничий комплекс.

Постановка проблеми. В сучасних умовах ефективний розвиток суспільства може бути забезпечений лише при наявності високого інтелектуального потенціалу нації. Ключове місце у його відтворенні займає система вищої освіти. Основним складовим елементом даної системи є вищі навчальні заклади, які вирішують важливі питання щодо професійної підготовки фахівців, забезпечення інтелектуального, морального, економічного розвитку суспільства і особистості. Успішне виконання завдань закладами вищої освіти неможливе без достатнього рівня фінансового забезпечення їх діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання розвитку сфери освіти та особливостей її фінансового забезпечення вивчали такі вітчизняні й зарубіжні вчені, як: Г. Бекер, І. Бланк, Т. Боголіб, В. Буковинський, Н. Грек, І. Кичко, А. Монаєнко, Ц. Огонь та ін.

Метою та завданнями статті є аналіз стану фінансового забезпечення системи вищої освіти в Україні та обґрунтування можливих напрямків його удосконалення на